

SUVAITSEVAISUUS VUOROVAIKUTUSTAITOJEN RAKENTAJANA

Luokanopettajien kokemukset turvataitomateriaalien
testauksesta

SISÄLLYSLUETTELO

1. KEHITTÄMISTEHTÄVÄN SUUNNITELMA.....	3
1.1 Kohderyhmä.....	3
1.2 Toimijat ja vastuuhenkilöt.....	3
1.3 Tavoitteen asettelu.....	3
1.3.1 Mitä testataan?.....	4
1.3.2 Miten testataan?.....	4
1.3.3 Missä testataan?.....	4
1.3.4 Aikataulukus.....	5
2. KEHITTÄMISTEHTÄVÄSSÄ KÄYTETTÄVIEN MATERIAALIEN TESTAUS.....	5
2.1 Faktat.....	5
2.2 Huolet.....	5
2.3 Ydinkysymys.....	6
2.4 Ratkaisut ja ideat.....	6
3. KEHITTÄMISTEHTÄVÄN RAPORTOINTI JA TULOKSET	6
3.1 Käytetty materiaali.....	6
3.2 Käytössä ollut tunti- ja työsuunnitelma.....	7
3.3 Testauksen reflektointia.....	8
3.4 Kehittämistehtävän mahdollisuudet ja vahvuudet.....	9
3.5 Kehittämistehtävän haasteet ja heikkoudet.....	9
3.6 Ajatuksia materiaalin käytölle.....	9
4. LÄHTEET.....	10
5. LIITTEET.....	10

1. KEHITTÄMISTEHTÄVÄN SUUNNITELMA

1.1 Kohderyhmä

Kehittämistehtävän kohderyhmäksi olemme valinneet alkuopetusluokat 1 - 2. Oppilaista maahanmuuttajataustaisia on noin puolet. Kulttuuritaustoista johtuvat erot aiheuttavat lähes päivittäin ongelmia ja ristiriitatilanteita oppilaiden välillä. Näistä ristiriitaisuuksista kumpusi myös kehittämistehtävämme aihe, joka on suvaitsevaisuus ja sen lisääminen koulussa.

1.2 Toimijat ja vastuuhenkilöt

Vastuuhenkilöinä ovat raportin kirjoittaneet luokanopettajat. Muina toimijoina kehittämistehtävän suunnittelussa, toteutuksessa, tavoitteen asettelussa ja arvioinnissa ovat koulun rehtori ja muu opetushenkilöstö sekä oppilashuoltoryhmä.

1.3 Tavoitteen asettelu

Tavoitteiden asettelun lähtökohtana on ihmisten erilaisuus. Ei ole olemassa kahta samanlaista ihmistä, vaan jokainen on yksilönä ainutkertainen. Kuitenkin on asioita myös koulussa, jotka yhdistävät meitä kaikkia. Niitä ovat esimerkiksi toisen kunnioittaminen ja huomioonottaminen, erilaisuuden hyväksyminen, ryhmässä toimiminen sekä oikeus koskemattomuuteen ja turvalliseen koulupäivään. Kaikkien ei tarvitse hyväksyä kaikkia ihmisiä, mutta meidän on kuitenkin opittava huomioimaan toisiamme ja olemaan kohteliaita toisiamme kohtaan. Koulu on sosiaalisena instituutiona haavoittuvainen ja häiriintymiskynnys on matala. Erilaisuuden kunnioittamisen puuttuminen ja suvaitsematon ilmapiiri johtavat koulussa usein tilanteisiin, joissa kaksi tai useampi oppilas ovat eri mieltä asioista. Erimieltä oleminen ei kuitenkaan saisi johtaa riita- tai väkivaltatilanteisiin. Suvaitsevaisuus ja toisen kunnioittaminen on näissä tilanteissa ja kehitystehtävämme näkökulmasta sitä, että hyväksymme toistemme kulttuurien tavat ja tottumukset, ja käänämme ne mieluummin rikkaudeksi kuin riidoiksi. Olemme yhtä arvokkaita ja yhdenvertaisia kulttuuritaustastamme, ihon väristämme ja kielestä riippumatta.

1.3.1 Mitä testataan?

Kehittämistehtävässä testaamme suvaitsevaisuuden lisääntymistä koulussa. Ryhmässä toimiminen ei aina ole hauskaa ja helppoa, vaan siihen voi liittyä myös hankalia tunteita ja epämiellyttäviä tilanteita. Niin ujut, pelokkaat ja uhmakkaat kuin huomiota hakevat oppilaat voivat herättää luokassa negatiivisia tai positiivisia tunteita. Nämä tunteet voivat saada aikaan monenlaisia reagoimismuotoja. Niitä voivat olla esimerkiksi toiselle nauraminen, pilkkaaminen, töniminen tai negatiivisen käyttäytymisen vahvistaminen taputuksin ja kannustuksin.

1.3.2 Miten testataan?

Suvaitsevaisuuden lisääntymisen teemaa pyritään soveltamaan kaikkiin koulupäivän tilanteisiin. Oppitunneilla, siirtymätilanteissa, välitunneilla ja ruokailussa kiinnitetään erityistä huomiota oppilaiden välisiin *kommunikointitapoihin* suvaitsevaisuuden näkökulmasta. *Tapa ja äänensävy*, jolla puhut toiselle, *ilmeet ja eleet*, joilla viestität muille omia ajatuksiasi ja *arvostava asenne* muita kohtaan viestivät lasten suhtautumistavoista toista kohtaan. Kaikissa näissä näkyy suvaitsevaisuuden taso ja toisen kunnioittaminen. Näissä tilanteissa kehittämistehtävän vastuhenkilöt ja muut toimijat puuttuvat tilanteisiin välittömästi tarpeen vaatiessa. Lasten kanssa keskustellaan, jotta he oppisivat näkemään omat toimintatapansa ja niistä johtuvat seuraukset ja sitä kautta oppisivat muuttamaan omaa käyttäytymistään suvaitsevaisempaan suuntaan. Oppitunneilla suvaitsevaisuutta harjoitellaan *pari-, ryhmä- ja luokkatyöskentelyjen* avulla. Lisäksi käytetään erilaisia *opetusohjelmia, opetusmateriaaleja ja opetuskeskusteluja* sekä *yhteisiä pohdintoja* ja niiden tuottamia *ehdotuksia ja ideoita*. Koulun muut luokat ja koko koulu yhdessä suunnittelevat yhteisiä *teematempauksia* suvaitsevaisuusaiheen ympärille. Tempausten toteuttamismuodot vaativat yhteistä suunnittelua ja muotoutuvat arjessa koulullemme sopiviksi toteuttamistavoiksi.

1.3.3 Missä testataan?

Testausympäristönä toimii monikulttuurinen ala-asteen koulu, jossa riitatilanteista huolimatta vallitsee iloinen ja oppiva ilmapiiri. Testausilanteet sijoittuvat koulun normaaleihin arkitilanteisiin, jossa kielitaidon puute, erilaisuus ja kulttuuristen tapojen erot aiheuttavat ajoittain ristiriitatilanteita.

1.3.4 Aikataulukus

Testausaika sijoittuu keväälle 2013. Testauksesta kumpuavia ajatuksia, ehdotuksia ja pohdintoja reflektoidaan jatkuvasti vastuuhenkilöiden ja muiden toimijoiden kesken. Testauksen pääreflektointi, vertaispalaute ja kehittämistehtävän loppuraportin kirjoittaminen toteutetaan testausajan loppuvaiheessa mahdollisimman kattavan ja monipuolisen tiedon saamiseksi testauksesta.

2. KEHITTÄMISTEHTÄVÄSSÄ KÄYTETTÄVIEN MATERIAALIEN TESTAUS

2.1 Faktat

Lähtökohtana on, että kaikissa lasta koskevissa tilanteissa, jossa lapsen henkinen tai fyysinen turvallisuus ovat uhattuina, tulee koulun huomioida tilanteet ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin. Vaikka näiden tilanteiden selvittämiseen kuluu joskus kohtuuttomastikin opettajien voimia ja työaikaa, tulee niihin silti suhtautua vakavasti ja puuttua välittömästi. Kehittämiskohteenamme oleva suvaitsevaisuus on perustaito koulussa ryhmäytymiseen ja vuorovaikutustaitojen kehittämiseen, johon kannattaa panostaa ja perehtyä. Median tuottaman kuvan ja tutkimustulosten perusteella koulujen lisääntyneet ongelmat suvaitsevaisuuden suhteen ovat koulujemme arkipäivää eikä niiden tuomia ongelmia koulun arjessa voi sivuuttaa tai aliarvioida. Uusia keinoja on mietittävä ja kehitettävä jatkuvasti, jotta jokaiselle oppilaalle voidaan turvata Perusopetuslain mukainen oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

2.2 Huolet

Lasten pahoinvointi näkyy koulun arjen erilaisissa vuorovaikutustilanteissa henkisen ja fyysisen väkivallan eri muodoissa. Lasten turvattomuus, rajattomuus ja toisten syrjiminen ovat yleisiä lapsiin kohdistuvia huolenaiheita. Lisääntynyt tietokoneen käyttö sen eri muodoissa on ongelma monessa perheessä ja sen aiheuttamat lisäongelmat ovat näkyvästi esillä myös kouluissa. Tietokone on korvannut monissa perheissä rakentavat ja kasvattavat yhdessäolon hetket.

2.3 Ydinkysymys

Ovatko yhteiskuntamme arvot ja asenteet muuttuneet siihen suuntaan, että suvaitsemattomuutta hyväksytään enenevässä määrin? Vai pitääkö ihmisten oppia vain sietämään itseensä kohdistunutta arvostelua ja väheksyntää? Kehittämistehtävämme ydinkysymykseksi nousee suvaitsevaisuuden lisääminen sen eri muodoissa kouluympäristössä, koska mielestämme sen vaikutukset ovat kauaskantoiset ja elämää ja vuorovaikutusta ylläpitävä käyttäytymismuoto.

2.4 Ratkaisut ja ideat

Kehittämistehtävän ratkaisujen löytymisessä on tärkeää koulun henkilökunnan tiivis ja yhteneväinen toimintatapa sekä vanhempien kanssa tehtävä aktiivinen yhteistyö suvaitsevaisuuden lisäämiseksi koulussa. Lisäksi eri ratkaisumallien löytymisessä auttavat hyvä oppilaantuntemus, avoin ja rehellinen keskusteluilmapiiri sekä oikeudenmukaisuus toisia kohtaan. Aiheen ympärillä tehtävät pari- ja ryhmätyöt, suvaitsevaisuus-teemalla pohjustetut vanhempainillat ja erilaiset tietoisuuskäytännöt auttavat rakentamaan parempaa kouluilmapiiriä ja tätä kautta saamme eväitä kehittämistehtävämme toteutukseen.

3. KEHITTÄMISTEHTÄVÄN RAPORTOINTI JA TULOKSET

3.1 Käytetty materiaali

Oppilaiden kanssa käydyissä alkukeskusteluissa käytimme *Euroopan Wergeland - keskuksen tuottamaa koulutusmateriaalia "List of observable behaviour for intercultural competence"*. Käytimme luettelossa olevia indikaattoreita, asenteet, taidot ja tiedot, joiden avulla pyrimme (liite 1) avaamaan oppilaiden ymmärrystä kulttuurien välisissä kohtaamisissa syntyviä käyttäytymisessä havaittavia arvoja ja asenteita.

Kehittämistehtävässä käytettiin myös *"Uskalla puhua väkivallasta osiota, "Oma näkemykseni väkivallasta" ja "Tunteet, miten riidellä rakentavasti"*. Tätä osiota sovellettiin luokka- ja pari- ja ryhmätyöskentelyssä suvaitsevaisuuden näkökulmasta. Materiaalina käytimme myös *KiVa-koulu* oppitunteja aiheista; erilaisuus on rikkaus, meidän luokka – kaikki mukaan, tunnetunti, KiVassa - koulussa ei kiusata, emme mene mukaan kiusaamiseen ja kiusattu tarvitsee sinun tukeasi. Lisäksi materiaalin sisältämät tunne-kortit auttoivat oppilaita ymmärtämään, mitä tunteilla tarkoitetaan ja miltä eri tunteet tuntuvat kehossa.

Lisäksi käytimme oppilaiden kanssa käytyjen keskustelujen tukena Joensuun yliopiston julkaisemaa kirjaa ”*Seitsemän asiaa ohjauksen suunnittelusta ja tasa-arvosta*”. Kirjan osio ”*Oppilaanohjauksen tavoitteet ja sisällöt*” soveltui hyvin oppilaan yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittämiseen. Hyvä lisäväline oli myös *Koululaisen taidot – kortit* (liite 2), kun käsittelimme suvaitsevaisuuteen liittyvien taitojen osaamista ja oppimista. Ne olivat hyviä keskustelun virittäjiä. Korttien avulla pystyimme toisiamme kannustaen kiinnittämään huomiota moniin tärkeisiin suvaitsevaisuustaitoihin. Niiden avulla tarvittavat taidot konkretisoituivat ja pysyivät mielessä paremmin. Korteista käytimme lähinnä rohkeus- ja kaveritaitoihin liittyviä kuvia.

3.2 Käytössä ollut tunti- ja työsuunnitelma

Kehittämistehtävämme tunti- ja työsuunnitelman pohjana olivat koulumme monikulttuurisuus sekä siihen liittyvä toistemme suvaitsevaisuus ja hyväksyntä, jotka eivät ole lasten vuorovaikutuksessa itsestäänselvyys, ristiriitoja syntyy lasten välillä päivittäin. Työskentelymuotona olivat koulumme *vanhempainilta*, jossa pohdimme ryhmittäin yhdessä vanhempien kanssa sosiaalisen vuorovaikutuksen taitoja. Kukin ryhmä kokosi ajatuksiaan fläppitauluille eri aihealueista esimerkiksi ”sanat voivat satuttaa”, ja vanhempien tekemät kirjaukset käytiin yhdessä keskustellen läpi. Opettajien ja vanhempien väliset keskustelut olivat aktiivisia ja idearikkaita.

Luokkatyöskentelyä koskeva tunti- ja työsuunnitelma sisälsi kolme viikkotuntia teematyöskentelyä. Teemat toteutettiin yksilö- ryhmä- ja luokkatyöskentelynä. *Yksilötasolla* jokainen sai kirjata ylös niitä taitoja, joita ei vielä osannut hyvin. Jokainen sai esitellä omat harjoittelua vaativat taitonsa. Yksilöteemat kohdistuivat pitkälti arjen tilanteisiin, joista kumpusi kiivaitakin, mutta kehittäviä keskusteluja oppilaiden kesken. *Ryhmätyöskentelyn* ideana oli antaa toisille ryhmille ideoita, miten jotain taitoa voi harjoitella. Myös tämä työskentelymuoto sai aikaan vilkasta ja rakentavaa keskustelua arjen eri tilanteissa. *Luokkatyöskentelyssä* valittiin alkuvuokosta yksi tai useampi taito harjoiteltavaksi. Opettaja kirjasi ylös harjoiteltavan taidon positiiviset ja negatiiviset asiat ja tapahtumat kunkin oppilaan kohdalta. Loppuvuokosta opettaja teki koosteen taidon tai taitojen kehittymisestä luokassa. Ne oppilaat, jotka sitoutuivat harjoitteluun intensiivisesti ja yrittivät tosissaan parantaa taitojaan onnistuen niissä, saivat kurkistaa yllätyspussiin. Oli ilo nähdä, että ne, jotka eivät onnistuneet taitotavoitteissa hyvin, olivat aidosti iloisia toisten menestymisestä. Hurraahuudot raikuivat luokassa ja ilo oli yhteinen. Pääsääntöisesti taitoharjoittelun ympärillä käytiin kovaa keskustelua ja ajatusten vaihtoa. *Kuvataiteen tunneilla* teimme ryhmätöinä harjoiteltavista

taidoista luokkaamme huoneentaulut, joista oli helppo palauttaa harjoiteltuja taitoja mieleen. Taulut olivat ja ovat edelleen aktiivisessa käytössä luokkien arjessa.

3.3 Testauksen reflektointia

Oppilaat suhtautuivat kehittämistehtäväämme myönteisesti ja suurella innolla. Suvaitsevuus aiheena kosketti jokaista ja jokaisella oli omakohtaisia kokemuksia tilanteista, jossa suvaitsevaisuus taitona oli puutteellista. Lapsilta itseltään tuli myös hyviä ideoita ja ajatuksia aiheen käsittelyyn. Yhteiset pohdinnat avasivat oppilaiden omia henkilökohtaisia, käsittelemättömiä tunteita kiusaamistilanteista. Uskomme, että yhteisissä keskusteluissa syntyi turvallinen ilmapiiri ja sen myötävaikutuksella oppilaat uskaltautuivat avautua ja kertoa mieltään painavia asioita. Toisaalta oli havaittavissa, että usein vuorovaikutussääntöjä rikkovat oppilaat yrittivät peitellä omia tekemisiään, mutta ryhmän paineen alla he myöntivät kertomaan asian oikeellisuuden. Nämä tuntuivat koko luokan työvoitoilta suvaitsevaisuuden näkökulmasta. Nämä uhmakkaat ja asioita peittelevät oppilaat eivät saaneetkaan paheksuntaa osakseen, vaan heitä keuhuttiin rohkeudesta kertoa asiat rehellisesti. Paljon hyvänsuuntaista kehitystä tapahtui kuukauden aikana, mutta aika kuitenkin oli aivan liian lyhyt mahdollisten pysyvien tulosten arvioimiseksi. Toki tulemme jatkamaan suvaitsevaisuus-teemaa koko loppukevään ajan, jolloin on paremmin aikaa reflektoida työskentelyä ja sen tuottamia tuloksia.

Kehitystehtävämme alussa mietimme kehitystehtävälle asetettuja kysymyksiä ja hypoteeseja hyvinkin tarkkaan. Päädyimme seuraaviin kehittämiskysymyksiin. Missä määrin kulttuurien väliset erot vaikuttavat suvaitsemattomuuden lisääntymiseen, missä määrin koulun erilaisilla interventioilla pystytään vaikuttamaan suvaitsevaisuuden lisääntymiseen erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja missä määrin oppilaat ovat valmiita sitoutumaan suvaitsevaisuustaitojen kehittämiseen osana omaa kouluyhteisöä? Hypoteesina oli, että kulttuuritausta vaikuttaa suvaitsevaisuuden tasoon, interventioilla on merkitystä pitkällä aikavälillä ja oppilaiden motivointi sitoutumisen kautta auttaa asetettujen taitojen lisääntymiseen. Kehittämistutkimuksen kysymykset vastasivat odotetulla tavalla asetettuihin hypoteeseihin, mutta tulosten pysyvyys ei vakuuttanut meitä lyhyen kehittämisajankohdan vuoksi.

3.4 Kehittämistehtävän mahdollisuudet ja vahvuudet

Suvaitsevaisuus-teemaa on jatkossa helppo lähteä työstämään eteenpäin. Perusteellisen pohjatyön jälkeen on kiinnostavaa lähteä kokeilemaan uusia työ- ja toimintamuotoja erilaisin kokoonpanoin. Näemme kehittämistehtävässämme hyviä mahdollisuuksia saada mielekkäällä tavalla käsiteltyä ajankohtaista ja vaikeaa asiaa kouluissa. Uskomme, kun oppilaat saadaan sitoutumaan ja ymmärtämään aiheen tärkeyden jokaisen kohdalla, syntyy tuloksiakin, joilla voi olla kauaskantoiset vaikutukset tulevaisuutta ajatellen.

3.5 Kehittämistehtävän haasteet ja heikkoudet

Kehittämistehtävään varattu aika tuntui aivan liian lyhyeltä teeman kokonaisvaltaiselle ja tyhjentävälle käsittelylle. Koko lukuvuoden projektina työskentely suvaitsevaisuuden kehittämiseksi antaisivat aikaperspektiiviin nähden paremmat mahdollisuudet muutoksiin ja sitä kautta mielekkäämpään vuorovaikutukseen oppilaiden välillä.

3.6 Ajatuksia materiaalin käytölle

Toivomme, että näiden ajatusten, ideoiden, pohdintojen ja työskentelymuotojen kautta myös muut koulut saisivat ideoita suvaitsevaisuus-teeman käsittelyyn omassa koulussa. Teema on ajankohtainen ja tärkeä yhteiskunnassamme, koska maahanmuuttajataustaisten lasten määrä kouluissamme on kasvanut. Samalla kun kehitämme koulumme arkea, emme saa unohtaa, että koulun olemassaolo yhteiskunnassamme ei ole enää sama. Ulkoinen maailma on muuttunut, mutta koulu ei, ja se onkin iso haaste kouluille. Miten muuttaa koulua ristiriitaisten vaatimusten kuten suvaitsevaisuuden lisäämisen verkostossa? Uskallamme väittää, että yksiselitteisiä ratkaisumalleja ei varmaankaan löydy, koska kaiken kehittämisen pohjalla, myös suvaitsevaisuuden lisäämisen, on kasvatukseen ja koulutukseen liittyvät arvokysymykset ja politiikka, josta käydään jatkuvaa keskustelua. Mutta toivomme kuitenkin, että vaikka koulut taistelevat jatkuvien resurssiongelmien paineessa, yhteiskuntamme päättäjät turvaisivat koulujemme pedagogisen toiminnan, jolla luodaan pohjaa tulevien sukupolvien hyvinvoinnille yhteiskunnassamme. Lisäksi toivomme, että nämä kehittämistehtävämme pienet idut saisivat uusia alkuja osaavissa ja taitavissa käsissä myös muiden koulujen arjessa.

4. LÄHTEET

Council of Europe. 2011. Schools as intercultural communities. Towards indicators for successful intercultural education. Think – Tank. The European Wergeland Centre. Oslo. Norway. 2011.

Espoon koulukuraattorit. 2010. Koululaisen taidot – kortit. Espoo.

Hynninen, Pirkko; Juutilainen, Päivi-Katriina. 2006. Seitsemän asiaa ohjauksen suunnittelusta ja tasa-arvosta. Sukupuolisensitiivinen ohjaus tasa-arvon edistäjänä koulutuksessa – hanke 2002 - 2006. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita 43. Yliopistopaino. Helsinki 2006.

Marila-Penttinen, Leena. 2012. Uskalla puhua väkivallasta – kolme tapaa käsitellä perheväkivaltaa yläkoulussa. Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Salmivalli, Christina; Poskiparta, Elisa; Tikka, Anna; Pöyhönen, Virpi. 2009. KiVa-koulu oppimateriaali. Opetusministeriö.

5. LIITTEET

Liite 1. List of observable behaviour for intercultural competence.
http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/Cities/Newsletter/newsletter22/ICTool_EN.pdf

Liite 2. Koululaisen taidot – kortit, *tilattavissa Espoon koulukuraattoreilta*